

Sopimusvuori ry
Federleyinkatu 19
33400 Tampere

Lausunto 18.7.2025.

Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO
kirjaamo.stm@gov.fi

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta.

Asianumero VN/13128/2025.

Näkemyksenne kuntouttavasta työtoiminnasta annettuun lakiin esitetyistä muutoksista?

Esityksen tavoite keventää viranomaistehtäviä ja poistaa suunnitelmien päällekkäisyyksiä on kannatettava, mikäli se selkeyttää asiakkaan palveluprosessia ja tehostaa resurssien käyttöä.

Toimeentulotukea saaville aktivointisuunnitelma on edelleen tarpeellinen palvelutarpeen laaja-alaisessa arvioinnissa. On tärkeää muistaa, ettei aktivointisuunnitelma automaattisesti johda kuntouttavaan työtoimintaan – myös muut palvelut tulee huomioida.

Monialaisen tuen yhteistoimintamalli voi korvata aktivointisuunnitelman, jos palvelutarpeen arviointi toimii tehokkaasti. Tällöin korostuu tarve tunnistaa monialaisen tuen tarve oikein.

Tärkeää on, että kuntouttava työtoiminta säilyy jatkossakin tarkoituksenmukaisena palveluna niille asiakkaille, joilla on todettu kuntouttavan työtoiminnan palvelun tarve.

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista työttömiin?

Esitykseen sisältyy merkittävä riski siitä, ettei työttömien sosiaali- ja terveystalvelujen tarvetta tunnusteta riittävän varhaisessa vaiheessa työvoimatalveluissa. Tämä voi johtaa siihen, että asiakkaan pääsy tarpeenmukaisiin talveluihin viivästyy tai jää kokonaan toteutumatta. Aktivointiehdon poistuminen voi lisäksi tarkoittaa, että asiakkaat, jotka tarvitsevat sekä työvoima- että sosiaalitalveluja, jäävät ilman tukea, mikäli he eivät täytä TYM-yhteistyön asiakkuuskriteereitä.

Erityisen haavoittuvassa asemassa ovat ne asiakkaat, jotka eivät ole toimeentulotuen piirissä, mutta eivät myöskään kykene osallistumaan työllistymistä edistäviin talveluihin esimerkiksi työkyvyn heikentymisen vuoksi. Näillä asiakkailla voi jäädä sekä aktivointisuunnitelma että monialainen työllistymissuunnitelma kokonaan tekemättä, jolloin heidän talvelutarpeensa jäävät tunnistamatta ja tukitoimet toteutumatta. Vastuu heistä jää tällöin työvoimaviranomaiselle, vaikka ensisijainen tarve olisi sosiaali- ja terveystalveluissa.

Tällainen tilanne voi johtaa talvelujärjestelmän sisäiseen eriarvoisuuteen, jossa työttömät asemoituvat eri asemaan riippuen siitä, saavatko he toimeentulotukea vai eivät. Toimeentulotukea saavien asiakkaiden talvelutarvetta tarkastellaan laajemmin, kun taas ilman toimeentulotukea olevat voivat jäädä kokonaan arvioinnin ulkopuolelle. Tämä lisää riskiä epätasa-arvoon talveluihin pääsyssä.

On erityisen tärkeää varmistaa, ettei yksittäisen asiakkaan palvelupolku katkea tilanteissa, joissa TYM-arviointi ei käynnisty tai ohjaus monialaisiin palveluihin ei toteudu suunnitellusti. Uudistuksessa tulee kiinnittää erityistä huomiota nuorten ja heikossa työmarkkina-asemassa olevien henkilöiden oikea-aikaiseen tunnistamiseen ja palveluihin pääsyn turvaamiseen.

Positiivisena vaikutuksena voidaan nähdä, että kuntouttava työtoiminta voi kohdentua jatkossa aiempaa selkeämmin niille asiakkaille, jotka siitä aidosti hyötyvät. Samalla on kuitenkin riski, että osa asiakkaista jää ilman palvelua, mikäli heille ei laadita suunnitelmaa, joka mahdollistaisi ohjautumisen kuntouttavaan työtoimintaan.

Palvelutarpeen tunnistaminen jää pitkälti työllisyyspalvelujen vastuulle, minkä vuoksi kyseisessä toimintaympäristössä tarvitaan vahvempaa osaamista asiakkaiden kokonaisvaltaisen palvelutarpeen arvioinnissa. Mikäli osaamista ei vahvisteta, vaarana on, että erityisesti pitkään työttömänä olleet asiakkaat jäävät jatkossa ilman tarvitsemaansa tukea ja ohjausta.

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista viranomaisten toimintaan?

Esityksen vaikutuksia viranomaistyöhön on vaikea arvioida tarkasti, sillä asiakkaan palvelutarpeen tulisi aina ohjata suunnitelman laatimista – suunnitelman muodolla (aktivointi- vai monialainen suunnitelma) on vähemmän merkitystä. TYM-asiakkuuksien ja palvelutarvearvioiden määrä todennäköisesti kasvaa, mikä vaatii työvoimaviranomaisilta uudenlaista osaamista erityisesti työttömyysetuudella olevien kohdalla.

Esitys keventää hallinnollista työtä ja poistaa suunnitelmien päällekkäisyyksiä, mutta kokonaisuormitus ei kevene, vaan painopiste siirtyy monialaiseen yhteistyöhön ja suunnitteluun. On riski, että asiakkaita ohjautuu TYM-palveluihin ilman todellista monialaisen tuen tarvetta, mikä voi kuormittaa järjestelmää ja heikentää tukea sitä eniten tarvitsevilta.

Palveluiden järjestämisvastuut siirtyvät viranomaiselta toiselle, mikä korostaa yhteistyön tarvetta kunnissa ja hyvinvointialueilla. Jos resursseja ei ole riittävästi, vaarana on palvelujen heikkeneminen, syrjäytymisen lisääntyminen ja eriarvoisuus asiakkaiden välillä – etenkin niiden, jotka eivät saa toimeentulotukea.

Työnhakijaksi ohjautuminen ei aina tarkoita työkykyä tai oikeutta etuuksiin. Uudistus voi vähentää aktivointisuunnitelmien määrää, mutta lisätä työ- ja toimintakyvyn arviointien tarvetta. Jatkossa viranomaistyön painopiste siirtyy aktivointityöstä monialaiseen palveluohjaukseen, mikä edellyttää vahvempaa osaamista, selkeitä vastuunjakoja ja toimivaa viranomaisyhteistyötä.

Näkemyksenne esityksen taloudellisista vaikutuksista?

Lakiesityksen tavoite hallinnollisen työn keventämisestä ja viranomaistyön sujuvoittamisesta on lähtökohtaisesti kannatettava. Herää kuitenkin kysymys, perustuuko arvioitu työmäärän väheneminen realistiseen käsitykseen nykyisestä viranomaistyöstä, vai onko osa säästöistä jo tosiasiallisesti toteutunut käytännön toiminnassa.

Esitys voi tuoda säästöjä päällekkäisyyksiä purkamalla ja prosesseja tehostamalla, mutta tämä edellyttää selkeää vastuunjakoja ja toimivia rakenteita. Käytännössä esitys kuitenkin lisää TYM-asiakkuuksia ja siirtää painopistettä monialaiseen työhön, mikä voi kasvattaa resurssitarvetta erityisesti TYM-toiminnassa.

Yleistä lausuttavaa esitysluonnoksesta.

Lakiesitystä kuntouttavasta työtoiminnasta arvioitaessa on tärkeää huomioida myös samanaikaisesti valmisteltavat muutokset toimeentulotuesta annettuun lakiin. Toimeentulotukea hakevilta tullaan jatkossa edellyttämään työnhakijaksi ilmoittautumista ja ensisijaisten etuuksien hakemista. Tämän seurauksena yhä useampi asiakas ilmoittautuu työttömäksi työnhakijaksi ja siirtyy työttömyysturvalle tai muille etuuksille, jolloin toimeentulotuen varassa olevien työttömien määrä pienenee. Samalla vähenee myös tarve aktivointisuunnitelmien laatimiselle.

Kuntouttavan työtoiminnan tulee tarjota yksilöllistä tukea ja ohjausta siirtymisen tueksi avoimille työmarkkinoille, ei toimia palkkatyön korvikkeena. Onnistuminen edellyttää selkeää vastuunjakoa, toimivaa yhteistyötä kuntien, työllisyysalueiden ja hyvinvointialueiden välillä sekä palveluiden yhteensovittamista. Hallinnollisen prosessin yksinkertaistaminen voi selkeyttää rooleja ja sujuvoittaa viranomaistyötä, mutta vaikutukset riippuvat toimeenpanon laadusta.

Lakiesitys painottaa hallinnon keventämistä ja säästöjä, mutta se ei riittävästi huomioi muita samanaikaisia säädösuudistuksia, kuten suunniteltua kuntouttavan työtoiminnan siirtoa kuntiin tai koko palvelun mahdollisen korvaavan mallin valmistelua. Lisäksi esityksessä viitataan siihen, että monet nykyisin aktivointiehdon piirissä olevat siirtyisivät TYM-palveluihin, mutta tätä ei ole arvioitu riittävästi TYM-lain näkökulmasta. On olemassa riski, että ne asiakkaat, jotka eivät täytä TYM-asiakkuuskriteereitä mutta tarvitsevat sekä sosiaali- että työllisyyspalveluja, jäävät palveluiden ulkopuolelle.

Lainsäädäntöä pyritään kehittämään suuntaan, jossa asiakastarve ohjaa palveluprosessia hallinnollisten velvoitteiden sijaan. Tästä huolimatta esitys keskittyy säästöihin, joita ei sen toimilla voida aidosti saavuttaa. Lisäksi kuntouttavan työtoiminnan tulevaisuus on edelleen avoin, ja sen roolista on tulossa laajempi esityskokonaisuus vasta vuonna 2026.

Tämän vuoksi lakiesityksen ajoitus ja valmistelun yhteensovittamattomuus muiden uudistusten kanssa herättävät huolta. On tärkeää seurata muutosten vaikutuksia erityisesti nuorten ja pitkäaikaistyöttömien palveluohjaukseen ja varmistaa, ettei palvelujen saatavuus heikkene eikä kukaan jää väliinputojaksi.

Aiemmin asiakkaana olleen nuoren palaute kiteyttää kuntouttavan työtoiminnan merkityksellisyyttä: *”Itselleni kuntouttavassa työtoiminnassa käyminen oli ehdottoman tärkeää taloudellisen ja henkisen toimeentulon kannalta enkä varmasti olisi kuntoutunut työelämään ilman sitä.”*

Yhteisöllisin terveisin

Hanna Åby
palvelujohtaja
Sopimusvuori ry